

Enuma Elish - Armia Tiamat

Autor tekstu: Krzysztof Sykta

Enuma Elisz, *Chaldejskie Genesis*, pochodzący z XII w p.n.e. epos kosmogoniczny przedstawiający walkę pomiędzy pierwotnymi bóstwami chaosu i porządku, stanowi babilońską wersję mitu o wiele starszego. Głównym bohaterem jest Marduk, najważniejszy bóg Babilonu, który zastąpił w dziele zabijania wodnego smoka Enlila i Ninurte, starszych bogów burzy. Fragmenty opowieści zaadaptowane zostały przez autorów hebrajskich nadmieniających o dzielnym Jahwe rozbijającym łeb wodnego smoka Tihom, zwanego też Lewiatanem.

Enuma Elisz odkryto w połowie XIX stulecia, kiedy to na Bliskim Wschodzie poszukiwano biblijnego Edenu, a nie ropy naftowej. Siedem tabliczek z gliny znaleziono w pałacu Asurbanipala w Niniwie. Piąta tabliczka zawierająca wiele aspektów astronomicznych niestety jest najbardziej zniszczona.

W Enuma Elisz młody gniewny bóg Marduk rusza do boju by rozprawić się ze starym, skostniałym bagnem odrzuconego panteonu. Bogini Matka zostaje rozdarta przez boga burzy, przez męskiego następcę, który narzuci nowy, patriarchalny porządek, przy okazji stwarzając świat.

ZWIERZĘCA ARMIA

Tiamat wystawia do walki armię złożoną z jedenastu potworów pod wodzą swego kochanka Kingu:

*Sprawiła, że powstał wąż jadowity, smok groźny i potwór Lachamu,
lew olbrzym, pies wściekły i człowiek-skorpion,
burza niszcząca, demony, człowiek ryba i bizon,
niosące broń bezlitosną, nieustraszoną w walce.*
[Kryst. Łyczkowska i Kr. Szarzyńska „Mitologia Mezopotamii”, WAI F, W-wa 1986, s.201]

Lew, pies, dwa węże, człowiek ryba, czy też byk stanowią czytelne odniesienia zodiakalne. Moją uwagę zwrócił „potwór Lachamu” oraz „demony”, które mogły kryć kolejne zwierzęta lub symbole pominięte w twórczej translacji.

Przekłady angielskie były niestety nie wiele bardziej czytelne i sprzeczne [patrz: Appendix 1], przez co koniecznością, pewnym przymusem związanym z kwestią wyjaśnienia też dotąd niewyjaśnionych, stanowiło sięgnięcie do tekstu oryginalnego.

Stosowny fragment w transkrypcji z pisma klinowego brzmi następująco:

usz.zi.iz   ba.asz.mu   **musz.husz**   ù   (dingir)   **la.ha.mu**
u4.gal.la   ur.idim.me   ù   **gir.tab.lu.u13.lu**
u4.me da.ab.ru.ti **ku6.lu.u13.lu** ù **ku.sa.rik.kum**

Dośłowne tłumaczenie powinno brzmieć najprawdopodobniej następująco:

**Smoka [węża] rogatego wystawiła, węża gniewnego i boginię Lahamu [Wojowniczkę],
Ryczącego lwa, psa wściekłego i człowieka-skorpiona,
Huragan powalający uderzeniem [?], człowieka-rybę i byka walczącego moździerzem.**

Nie jest to przekład idealny ze względu na trudność materii, z jaką mamy do czynienia, wieloznacznością leksykalną, ale jak sądzę najwierniejszy z dostępnych, wydobywający sens pomijany w tłumaczeniu pobieżnym.

Odpowiednia translacja stanowi problem rangi najwyższej. Wystarczy przyrzeć się dwóm różnym tłumaczeniom *Lolity* Nabokova czy *Władcy Pierścieni*, nie wspominając o klasycie literatury, a tym bardziej o tekstach rekonstruowanych z języków nieistniejących...

Smok i wąż stanowią pojęcia synonimiczne.

Bogini (dingir) „o długich włosach/ wszczynająca wojny” (Lahamu, La.cha.ma) konserwatywni tłumaczenie identyfikują z błotem lub mułem, wywodząc od luh-imi. John Halloran w swym leksykonie tłumaczy to pojęcie jako „długowłosa wojowniczka” lub „mityczny, morski potwór” (*long-haired hero(s) ?; mythological sea monster ?*). Trudno sobie bowiem wyobrazić błotnego boga walczącego w zwierzęcej armii. Obecnie coraz częściej tłumaczy się

Lahamu jako „Długowłosa”, lub „Wojowniczkę”, a sama postać walczącej kobiety koresponduje z boginią Isztar.

W innej części Enuma Elish mowa jest o stworzeniu przez Tiamat dwóch bóstw Lahmu (Długowłosa) i Lahamu (Długowłosa), będących odpowiednikami dzisiejszego Marsa-Aresa i Wenus-Afrodyty, przy czym ta druga z biegiem czasu straciła swój aspekt wojenny ustępując Atenie. Długie włosy stanowią oznakę boskości i potęgi, tak jak chociażby u biblijnego Samsona, Absaloma, czy też innych boskich królów, kultywujących szamańskie wierzenia.

Potwór „galla” to z jednej strony demoniczny lew, ale również „strażnik, nadzorca”, co nasuwa skojarzenia z egipskim Sfinksem, lwem-strażnikiem. Człowiek-skorpion (girtab-lu) stanowi jak sądzę aluzję do boga wojny Nin-girsu („Pana włóczni”), zodiakalnego Strzelca.

Wszystkie te potwory niosły „broń nieustraszoną, nieustraszoną w walce”. Bykołak dźwiga młyński móżdziej (kum, mortar), co wiąże się być może z symboliką precesji jako gwiazdnego młyna (Samson).

Podobieństwo powyższego tekstu do innych mitów zodiakalnych jest uderzające. Zauważyć można początkowe, astralne uporządkowanie: Smok — Wąż — Panna — Lew. Pierwsze dwie strofy zaczynają się od dwóch postaci zwierzęcych, a kończą postacią ludzką. Brakuje jednej linijki (nie wymienia się trzech postaci zodiakalnych, Konia, Dzika i Kozicy), w innych miejscach mowa jest bowiem o jedenastu potworach Tiamat walczących pod wodzą jej kochanka — Kingu.

Kingu początkowo należał do grupy dwunastu demonów-wojowników, lecz Tiamat "wywyższyła go i uczyniła największym spośród nich. Powierzyła mu dowództwo nad armią, przewodzenie nad zgromadzeniem". Kingu [King-gud], oznacza Dowodzącego-Byka. „King” po szumersku oznacza „rozkazywać”, „gu/gud” to „byk, wojownik”. Zbieżność z ang. king jest chyba jedynie przypadkowa.

OSTATECZNY LOS ARMII TIAMAT

Na tablicy piątej [68n], opisującej tworzenie świata i niebios przez Marduka, możemy przeczytać:

Tablicę Przeznaczeń, którą Kingu był sobie przywłaszczył, (Marduk) pochwyił i ofiarował jako pierwszą lekturę Anu (Niebu)... A co się tyczy jedenastu potworów stworzonych przez Tiamat, on..., Rozbił ich bronie, związał u swych stóp, **Stworzył ich podobizny i umieścił je na drzwiach (prowadzących do) Apsu. Niech będzie to znak, który nigdy w przyszłości nie zostanie zapomniany!** Bogowie patrzyli, a serca ich były pełne radości do Niego.

Apsu (Abzu), oznacza podziemne morze, Ocean Wiedzy, otchłań Dolnego Świata, w tekstach astrologicznych południową półkulę niebios. **"Drzwi" prowadzące do**

Południowego Świata stanowią pas ekliptyki, na którym umieszczono wizerunki pokonanych potworów Tiamat.

***

APPENDIX 1: Tłumaczenia angielskie

King, 1902 r.,
*Ustawiła zmije i smoki, i potwora Lahamu,
 I huragany, i wściekłe sfory psów, i ludzi-skorpionów,
 I potężne nawałnice, i ludzi-ryby, i barany.*

Stephanie Dalley (Oxford, 1991 r.),:
*Wystawiła rogatego węża [serpent], smoka **mush-hushshu**, bohatera lahmu,
 Demona ugallu, psa wściekłego, człowieka-skorpiona,
 Agresywne **demony umu**, człowieka-rybę i człowieka-byka.*

E. A. Speiser in *Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament*, 3rd edition, edited by James Pritchard (Princeton, 1969),
*She set up the Viper, the Dragon, and the monster Lahamu,
 The Great-Lion, the Mad-Dog, and the Scorpion-Man,
 Mighty lion-demons, the Dragon-Fly, the Centaur--
 Bearing weapons that do not spare, fearless in battle.
 Her decrees were firm, they were beyond resisting.
 All together eleven of this kind she brought forth.
 From among the gods, her first-born, who formed her Assembly,
 She elevated Kingu, made him chief among them.*

Babylonian Legends of the Creation and the Fight between Bel and the Dragon As told by Assyrian Tablets from Nineveh 1921:
Not content with Ummu-Khubur's brood of devils, Tiâmat called the stars and powers of the air to her aid, for she " set up " (1) the Viper, (2) the Snake, (3) the god Lakhamu, (4) the Whirlwind, (5) the ravening Dog, (6) the Scorpion-man, (7) the mighty Storm-wind, (8) the Fish-man, and (9) the Horned Beast.

N.		K		Sandars:
She	made		the	Worm
the				Dragon
the		Female		Monster
the		Great		Lion
the		Mad		Dog
the		Man		Scorpion
the		Howling		Storm
Kulili				
Kusariqu				

Ch.Haas:
*Viper there was, and Dragon;
 Mammoth and Great Lion;
 Mad Dog and Scorpion-Man;
 furious demons of the storm,
 Dragon-Fly and Centaur*

APPENDIX 2: Enuma Elisz via Suomi

Przeglądając „Mitologię fińską”, autorstwa Martti Haavio (1967 r.), niespodziewanie natknąłem się na kolejną próbę tłumaczenia fragmentu Enuma Elisz opisującego armię Tiamat. Wzmiankowany fragment brzmi następująco (str. 433):

„Wywyższyła Węża, Sępa [Gryfa] i Lahama
 Wielkiego Lwa, Dzikiego Psa i Skorpiona-Człowieka
 Duchy Zagłady, Wodnika i Rybo-Barana”.

Następnie autor wysuwa słuszny skądinąd wniosek, że stwory te reprezentują poszczególne znaki zodiaku, uwięzione na nieboskłonie przez Marduka. Zauważa również to, że było ich jedenaście, przedstawiając przy okazji gwiazdozbiory, którym miałyby odpowiadać:

„(1) Hydra (2) Draco (3) jakiś morski potwór
(4) Leo (5) Lupus (6) Sagittarius
(7) ?? (8) Aquarius (9) Capricornus”.

Uwagę zwraca szczególnie zwrot „jakiś morski potwór”. Poza tym, gwiazdozbiór Smoka (Draco) nie leży w pobliżu ekliptyki, lecz oplata północny biegun niebieski.

Krzysztof Sykta

Zajmuje się głównie biblioteką i religioznawstwem. Skończył ekonomię, jest dyrektorem w izbie gospodarczej i redaktorem w Magazynie Przedsiębiorczości i Integracji Lokalnej IMPULS. Redaktor naczelny ezynu Playback.pl

[Pokaż inne teksty autora](#)

(Publikacja: 18-05-2002 Ostatnia zmiana: 12-05-2005)

[Oryginał..](http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,227) (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,227>)

Contents Copyright © 2000-2008 by Mariusz Agnosiewicz

Programming Copyright © 2001-2008 Michał Przech

Autorem tej witryny jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.

Właścicielem witryny są Mariusz Agnosiewicz oraz Autor.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tej witryny i jakiegokolwiek ich części.

Wszystkie strony tego serwisu, wliczając w to strukturę podkatalogów, skrypty JavaScript oraz inne programy komputerowe, zostały wytworzone i są administrowane przez Autora. Stanowią one wyłączną własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tej witryny oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tej witryny i nie korzystać z jej zasobów.

Informacje zawarte na tej witrynie przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów serwisu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na witrynie. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki zawiera.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych serwisu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl